

Bruker vi de muligheter som straffeloven gir oss?

Noen kriminalpolitiske og praktiske refleksjoner.*)

Av riksadvokat ANDR. AULIE

Både hos oss og i våre naboland er det blitt aktuelt å forbedre en omjustering av straffelovens reaksjonssystem på en måte som bygger på vår tids kriminologiske erkjennelse.¹⁾ Det foreløpig siste ledd i denne revisjonsvirksomhet her i landet var endel nye bestemmelser som vi fikk forrige år i fengselsloven og i arbeidsskoleloven. Disse bestemmelser går i noen grad ut på å utvide administrasjonens myndighet på straffedomstolenes felt. Administrasjonen får en rommeligere adgang til å treffe valg mellom de av straffelovgivningen anviste behandlingsmetoder overfor kriminelle domfelte.²⁾ Omtrent samtidig hermed har Justisdepartementet anmodet Straffelovrådet om å sette i verk en revisjon av bestemmelsene i straffeloven om sikring og forvaring. Under de drøftelser som det da med det første blir tatt fatt på, såvel i som utenfor Straffelovrådet, vil idéer og kriminalpolitiske synsmåter som ligger i tiden, bli satt under en forhåpentlig fruktbar debatt. Det dreier seg her om synsmåter som streifer inn på både det straffeprosessuelle og det materiellrettslige område. En kan nevne tanken om å slå sikring og forvaring sammen til ett institutt, og det således at abnormitetskriteriet ikke kommer til å spille en for domfelte fullt så avgjørende eller iallfall karakteriserende rolle som nå. Et annet spørsmål som lenge har vært diskutert er om man bør oppheve det såkalte dobbeltsporede system: straff + forvaring og straff + sikring. Hva saksbehandlingen angår vender også stadig det spørsmål tilbake om den avgjørende instans bør være en domstol eller en sakkyndig nemnd eller ett av regjeringens departementer assistert av et sakkyndig råd når det skal treffes avgjørelse om valg mellom de forskjellige sikringstiltak, og overgang til nye tiltak eller avslutning av hele sikringen og om det behandlingsprogram i det hele som under fortsatt observasjon finnes på sin plass overfor domfelte. Reformidéer må naturligvis ikke sees for isolert. De må drøftes i sammenheng med andre problemer som reiser seg når det gjelder reaksjonssystemet sett i sin sammenheng. Således er det også nødvendig å overveie om hensynet til *rettssikkerheten* krever at ingen andre enn domstolen med endelig virkning skal treffe avgjørelse om valget av de behandlingstiltak som gjelder

*) Foredrag på Den Norske Dommerforenings årsmøte d. 31. august 1959.

unge lovovertredere. Taler disse hensyn f. eks. avgjort *mot* å gi administrasjonen adgang til å velge mellom å fullbyrde regulær frihetsstraff og å anbringe domfelte hvorsomhelst i et vidt differensiert anstaltsystem som strekker seg fra pleie- kur- eller skolerings- til sikringsanstalt? Må valget av reaksjonsmiddel tilligge domstolene selv om praktiske hensyn talte for å utvide administrasjonens kompetanse?³⁾ Det er også et spørsmål om man bør opprettholde adgangen til å bruke kortere fengselsstraffer overfor unge personer, eventuelt om nye former for kortere frihetsberøvelse bør innføres etter engelsk, tysk eller dansk mønster. Lar man de korte fengselsstraffer helt utgå, må det jo iallfall overveies hvilket alternativ man så skal sette i stedet.

Men om man nu praktisk skal drøfte slike mer eller mindre vidtgående teoretiske muligheter, er det naturligvis på sin plass å forsøke å få oversikt over hvorledes rettsmyndighetene idag bruker det reaksjonssystem vi allerede har. Min oppgave i dette foredrag skulle være å se på den side av saken. Opgaven er omfattende, jeg må nøye meg med å drøfte domstolenes og påtalemyndighetens praksis på den måten at jeg plukker ut enkelte reaksjonsformer og enkelte straffutmålingstradisjoner som synes å gi aktuell foranledning til diskusjon. Dommernes mening er det naturligvis da for meg særlig maktpåliggende å søke fremprovosert.

Den alminnelige tendens som vår strafferettslige praksis tilkjennegir har vært karakterisert slik: Kriminalpolitikken i forskjellige land bygger fremdeles stort sett på det aksiom at man etterhvert bør gå over fra å bruke *straff* i ortodoks forstand til å forordne *behandling*. Med det mener teoretikeren uteksperimentering av behandlingstiltak som svarer til lovovertrედernes individuelle behov, enten tiltakene nu settes i verk under et anstaltsopphold eller ambulært. Denne tankegang fører til at det fremsettes krav om et nytt anstalts-system med observasjonsapparat og behandlingsekspert, flere og flere åpne anstalter og til utvidet bruk av kriminalforsorg i frihet, d.v.s. frihet under kyndig kontroll.⁴⁾ Men i Norge har utviklingen, heter det, tatt en separat retning: »Den tradisjonelle motsetning mellom »straff« og »behandling« har man hos oss søkt å løse med en tredje mulighet — nemlig en *»laissez-faire«-taktikk* som består deri at man i størst mulig utstrekning nøyer seg med å få skyldsspørsmålet fastslått gjennom påtaleunntatelse eller betinget dom, for så å la lovovertrედeren forsøke på egen hånd eller hjulpet av sin egen engere samfunnsgruppe å komme bort fra sine kriminelle tilbøyeligheter eller uvaner.« Vi bygger med andre ord adskillig på det håp at med årene kommer fornuften og sindigheten. Vi forlater oss på den tro at med en naturlig modning vil oftest den brysomme kriminelle unge person komme til selvbesinnelse, og at det vil tjene formålet like godt som, eller kanskje bedre enn

frihetsberøvelse, og dette enten anstaltbehandlingen skjer i fengsel eller på annen måte. Men så kan der reise seg en liten mistanke om denne tankegang muligens er i ferd med å føre oss inn i en slags strafferettslig »*utfjarning*« som fjerner seg fra enhver kriminalpolitisk planmessighet.

Først skal jeg nu gi noen runde tall: Totalt er det nu omkring 5000 personer som i løpet av ett år enten bøtelegges, dømmes eller får påtaleunntatelse for forbrytelser. Rundt 400 av disse får saken avgjort med en bot. Av de øvrige vel 4.500 får ca. 2.000 påtaleunntatelse, derav over halvparten overensstemmende med barnevernslovens regler. Ca. 1.400 får alminnelig betinget dom og 50—60 slipper med domsuttsettelse. Resten, d.v.s. vel 1.100 får ubetinget fengselsstraff og noe over 100 av dem blir dømt til sikring. Bare omlag 20 pr. år dømmes til sikring alene og 20 til anbringelse i arbeidsskole. Det må altså slå en at av de 5.000 som det her til lands i løpet av 1 år reageres mot for forbrytelser, er det bare bortimot 1.200 som settes i fengsel eller i noen annen av fengselsvesenets anstalter. Over 3.400 — altså nesten to tredjeparter — får betinget reaksjon. Gjennom alle år fra 20-årene inntil 1957, som er det siste år hvor statistiske opplysninger finnes, er forskyvningen fra straff i retning av judisiell benådning fortsatt med en forholdsvis stabil kurs. Jeg kan nevne at i 1923 da totaltallet på avgjorte forbrytelsessaker var ca. 4.000, var tallet på påtaleunntatelser ca. 750 og betingede dommer ca. 780. I 1933, da totaltallet var 5.000, noterer vi en stigning til henholdsvis 1.000 og 1.600, og i 1957 er vi altså med samme totaltall nådd opp til 2.000 påtaleunntatelser og 1.400 betingede dommer. Dette gir anledning til selvransakning — mest for påtalemyndighetens vedkommende, men nok også for dommerne når vi ser nærmere på saken. Vi vet alle — og jeg skal ikke gå nærmere inn på det — at kriminaliteten er steget påfallende i de senere år og da med en særlig skarp forskyvning over til de yngste og yngre aldersgrupper. Av lovovertredere i alderen 14—17 år fikk 94 % i 1957 påtaleunntatelse — naturligvis da med få unntagelser overensstemmende med barnevernsloven. For gruppen 18—20 år var prosenttallet 53. Gruppen 21—24 år får prosenttallet 24. Og av personer på 25 år og eldre var det 10 % som fikk påtaleunntatelse.

Når det gjelder det yngste strafferettslig ansvarlige klientell, altså det som overføres til barnevernsnevndens ansvarsområde, har man beregnet på grunnlag av barnevernstatistikken at mindre enn 20 % av de påtaleunntatelser som blir besluttet, følges opp med noe som helst tiltak. Innbruddssaker, tyverisaker og serier av bilbrukstyverier henlegges stort sett uten videre forføyning. Neppe nok en innkallelse med advarsel til lovovertrедeren finner i alminnelighet sted. Dette er den første utglidning. Den skyldes visstnok i første rekke manglende resurser.⁵⁾ Jeg

skal ikke komme nærmere inn på det kapitel, bare konstatere faktum.

Når så barnevernets klientell rykker opp i aldersgruppen 18—21 år, fører fortsatt virksomhet på forbryterbanen som regel til en eller flere betingede påtaleunntatelser. Selv når vedkommende i prøvetiden blir satt under tilsyn, det dreier seg her om 23 % av påtaleunntatelsene, vil det vel være for dristig å tale om noen egentlig »kriminalforsorg i frihet«, således som man forstår det i våre naboland. Mest dreier det seg om sporadiske samtaler med vernelagets tilsynsfører, undertiden i forbindelse med praktisk bistand og hjelp, alt etter vedk.vernelags midler, men sjelden kombinert med formålsbestemte behandlingstiltak. Og om klientellet unndrar seg tilsynet, får dette hos oss i virkeligheten ingen konsekvenser. Av den danske statistikk ser jeg at der i noen utstrekning også er satt positive særvilkår i forbindelse med påtaleunntatelsene, således med hensyn til opphold og arbeide, underbringelse på oppdragelseshjem, hospital eller lignende, undertiden også antabuskur og psykoterapeutisk behandling.

Norges Vernesamband forsøker i samarbeid med Fængselsstyret å få aktivisert tilsynsarbeidet også hos oss, bl. a. ved å få det ledet og kontrollert av faglig utdannede tjenestemenn som søkes anbragt rundt om i distriktene. Blir kriminalforsorgen i frihet utbygget etter de planer som foreligger, må det være grunn til å håpe at påtaleunntatelser og betingede dommer blir noe annet og mer i kampen mot ungdomskriminaliteten enn liberal ettergivenhet, selv om vi vel foreløpig neppe innlater oss på noen egentlig medico-pedagogisk eksperimentering.

Men det første spørsmål som i dag synes å reise seg er om ikke bruken av betingede påtaleunntatelser bør *begrenses* betraktelig. Det er da igjen statistikkens kurver som har gitt støtet til slike overveielser. Både reaksjonsstatistikken og politistatistikken viser at utviklingen her i landet ikke lenger er så gunstig som vi trodde etterat kriminaliteten merkelig nok hadde vært i nedgang i flere år etter siste verdenskrig. Kurven viste nedadgående retning inn til 1954. Men med en skarp knekk har den svinget oppover i årene 1954 til 1957 og 1958. Det samlede tall på sanksjoner overfor lovovertrederne er steget med over 40 %. Det tales blant våre kriminologer om en eksplosjonsartet utvikling.

Som før nevnt har kriminalitetshyppigheten etterhvert flyttet fra aldersgruppen 21—24 nedover i de yngre aldersgrupper. Analyser som er utført av Statistisk Sentralbyrå viser at dette ikke *bare* skyldes det forhold at de store fødselskull fra 1942 og utover som nu er kommet over den kriminelle lavalder, begynner å vise seg på arenaen. Det foreligger en reell og absolutt øking av kriminaliteten, især når det gjelder tyverier og andre vinningsforbrytelser. I løpet av de tre nevnte år er hyppigheten av de samlede forføyninger overfor den yngste aldersgruppen (heri innbe-

fattet påtaleunntatelser etter barnevernsloven med eller uten andre følger) så å si fordoblet, men også for aldersklassen 18—20 år har tilstanden forverret seg fra år til år siden 1949. Vi har sikkert nok en sterkt stigende ungdomskriminalitet under vedvarende utvikling.

Det som da gir meg betenkeligheter når det gjelder den utstrakte bruk vi gjør av påtaleunntatelser er især endel rent praktiske erfaringer: Jeg studerer nøye hver sak hvor påtaleunntatelse blir foreslått av statsadvokaten, og gir ikke under noen omstendighet samtykke unntagen i tilfelle hvor jeg er forvissnet om at forholdet ikke kan kvalifisere til mer enn betinget dom. Det er altså ikke det at den enkelte avgjørelse er mild i og for seg som bekymrer meg. Men ved å gi påtaleunntatelse — som regel etter at barnevernet allerede har henlagt en eller flere saker — vet jeg at også jeg føyer et nytt ledd til i rekken av betingede reaksjoner. Det kan være betenkelig når det er sannsynlig at den siktede vil fortsette med kriminelle handlinger. Jeg kan nemlig forutsi med noenlunde bestemhet at ingen domstol fastsetter en ubetinget reaksjon første gang en ung person møter i retten som siktet. Det er likegyldig om strafferegistret viser at han tidligere en eller flere ganger har fått påtaleunntatelse med eller uten barneverntiltak eller tilsyn. Jeg studerer alle straffedommer som blir avsagt her i landet over personer under 25 år, så jeg ved hva jeg nu taler om. Jeg frykter derfor at jeg ved hver påtaleunntatelse bidrar til at den siktede, om han ikke slår om, vil være gitt anledning til å drive videre på skjebnesvanger måte i sin kriminelle karriere før rettsmyndighetene foretar seg noe som det står respekt av. Og hvilken praksis domstoler og påtalemyndighet følger, vet unge lovovertredere meget vel, og innretter seg åpenbart deretter. Jeg tror ikke det er noe land hvor man drøyer så lenge med å anbringe unge tyver på oppdragelsesanstalt eller i fengsel som i Norge. At domstolene setter strafferegistrets opplysninger om tidligere påtaleunntatelser ut av betraktning har ført til et så eiendommelig utslag som at en høy dommer i sin tid fant å burde nedlegge forbud mot at tidligere påtaleunntatelser overhodet ble nevnt i retten under prosedyren om straffeutmåling.

Den forsinkede reaksjon som påtalemyndighetens mellomspill lett kan forårsake, fører blant annet til uheldige konsekvenser for belegget på Arbeidsskolen. Det blir nu et altfor sterkt kriminelt belastet klientell som omsider kommer dit. Og vår slentrende praksis som gir lovovertrederen anledning til å regne med ettergivenhet fra myndighetens side gang på gang, bidrar også til at der blir et visst preg av vilkårlighet over utvegelsen av de unge personer som finnes egnet for arbeidsskolen. Og de utvalgte vil ofte føle det som om den langvarige anstaltbehandling som de blir tildelt, er urettferdig når de sammenligner sin skjebne med kameratens som enten får betinget dom eller en vanlig kort

fengselsstraff. Og dette fører naturlig til en aggressiv holdning som ikke er heldig for behandlingen eller for tiltroen til den.

Det er i andre land hvor man har ungdomsfengsler etter samme system som vår arbeidsskole, *ikke* en slik påviselig ulikhet mellom domsutslagene, fordi man ikke her har de samme betenkeligheter ved å bruke de strengere reaksjoner og drøyer så lenge med å bruke dem.

Og så er det en ting til: Jeg tenker på lovens ord om hensynet til den *alminnelige lovlydighet* som ikke skal gjøre det påkrevet at straffen fullbyrdes, om betinget reaksjon skal kunne brukes. Den enkelte påtaleunntatelse eller betingede dom vil jo — selv om den bygger på en overdreven optimisme — ikke influere synnderlig på den alminnelige lovlydighet. Men blir det til en fastere tradisjon — eller et *mønster* — at en lovovertreder skal ha en eller et par påtaleunntatelser og deretter et par betingede dommer, da blir denne praksis noe som klientellet kan regne med, hva det faktisk også gjør. Det vil nærmest høre med til den teoretiske side av utdannelsen på samme måte som når Oslo bys tyvebander i 17—18 års alderen holder seg à jour med at barnevernet som regel henlegger de straffesaker det blir overdratt, og bare i verste fall setter dem på en venteliste. De yngste lovovertrederne er ikke i tvivl om at de har fritt spill lenge ennu.

Slikt *må* da virke tilbake på den alminnelige lovlydighet. Jeg er redd for at laissez-faire-metoden som den praktiseres, nå vitner mer om liberal innstilling enn om klokskap. Disse betraktninger av selvransakende karakter er det som har fått meg til å ta påtalemyndighetens praksis opp til revisjon. Det skal bli interessant å høre hva dommerne mener om dette. Jeg vet nok at der er enkelte dommere som undertiden argumenterer ganske sterkt overfor statsadvokaten for at få ham til å gå inn for påtaleunntatelse i stedet for å begjære forhørsrettsdom, især hvis siktelsen etter dommerens skjønn ikke omfatter nettopp så særlig grove forbrytelser, eller siktedes forhold synes forholdsvis unnskyldelig og dommeren kanskje dertil føler seg vel forsynt med viktigere arbeid. Men en annen sak er det når vi drøfter spørsmålet i sammenheng med den alminnelige kurs kriminalpolitikken bør ta og prøver å se problemene i sin store sammenheng. Det kan da også være vel verd å minne om den advarsel *professor Stephan Hurwitz* ga til påtalemyndigheten i et foredrag i Dansk Kriminalistforening i 1938: Det var betenkelig, mente han, å la tiltalefrfallene »svulme opp til å overstige antallet av domfellelser«. Jeg tror han har rett.

Hos oss er det da så meget mindre grunn til å gjøre det i dag, etterat vi i straffelovens § 52 har fått innført adgang for domstolene til å bruke domsuttsettelse.

Nedenstående grafiske figurer vil gi et inntrykk av kriminalitetens utvikling i Norge gjennom siste 10-års periode (fig. 1 og 3), den økede bruk av betingete reaksjoner (fig. 2), kriminalitetens fordeling på ulike aldersklasser (fig. 4).

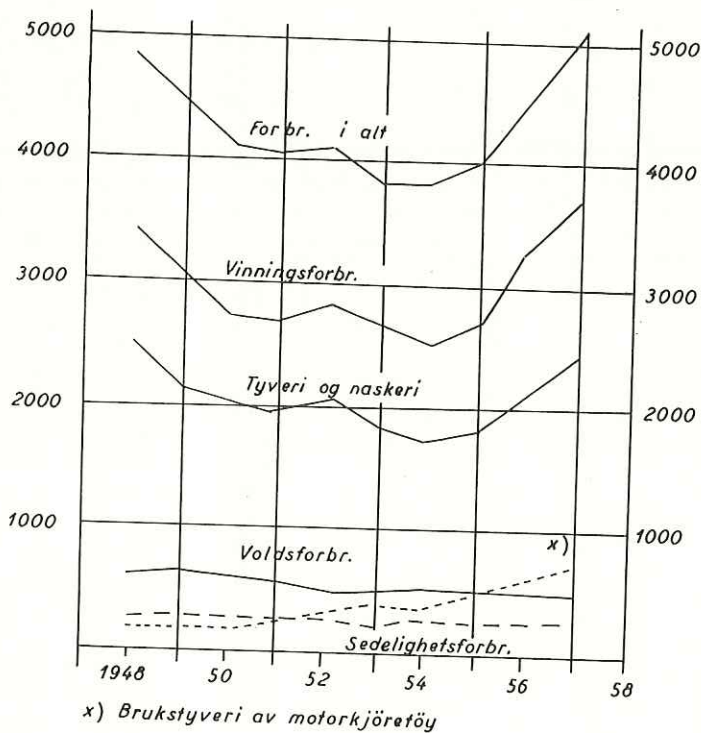


Fig. 1. Sanksjoner for ulike hovedgrupper av forbrytelser.

Jeg går nu med god samvittighet over til å avlegge domstolene et besøk, etter å ha besørgt en viss selvransakning.

Det er klart at ved revisjonen i 1955 av vår lovgivning om betinget dom har domstolene i flere henseender fått en meget friere adgang til å la lovovertræderne slippe med betinget dom. Lovgiveren har vel dermed også tilkjennegitt at individuell bestemte hensiktsmessighetsgrunner må få spille en mer fremtredende rolle enn før ved valget mellom betinget og ubetinget reaksjon. Fra 1954 til 1957 er andelen av betingede dommer steget fra 41 til 55 prosent av alle fengselsdommer i sammenheng med lovreformen.⁶⁾ Et viktig trekk i den nye lov er blant annet at den ikke lenger så kategorisk avviser betinget dom ved tilbakefall. I

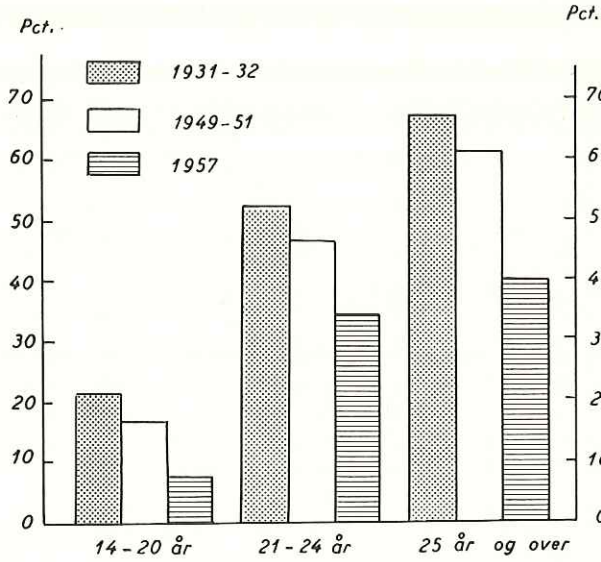


Fig. 2. Andelen av ubetingede reaksjoner i forbrytelsessaker.

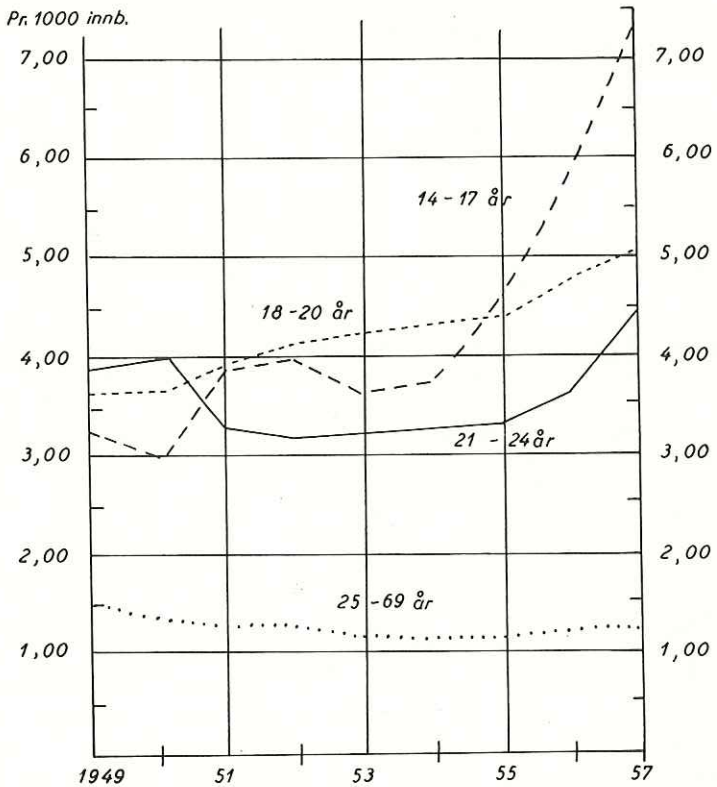


Fig. 3. Straffbare for forbrytelser etter alder.

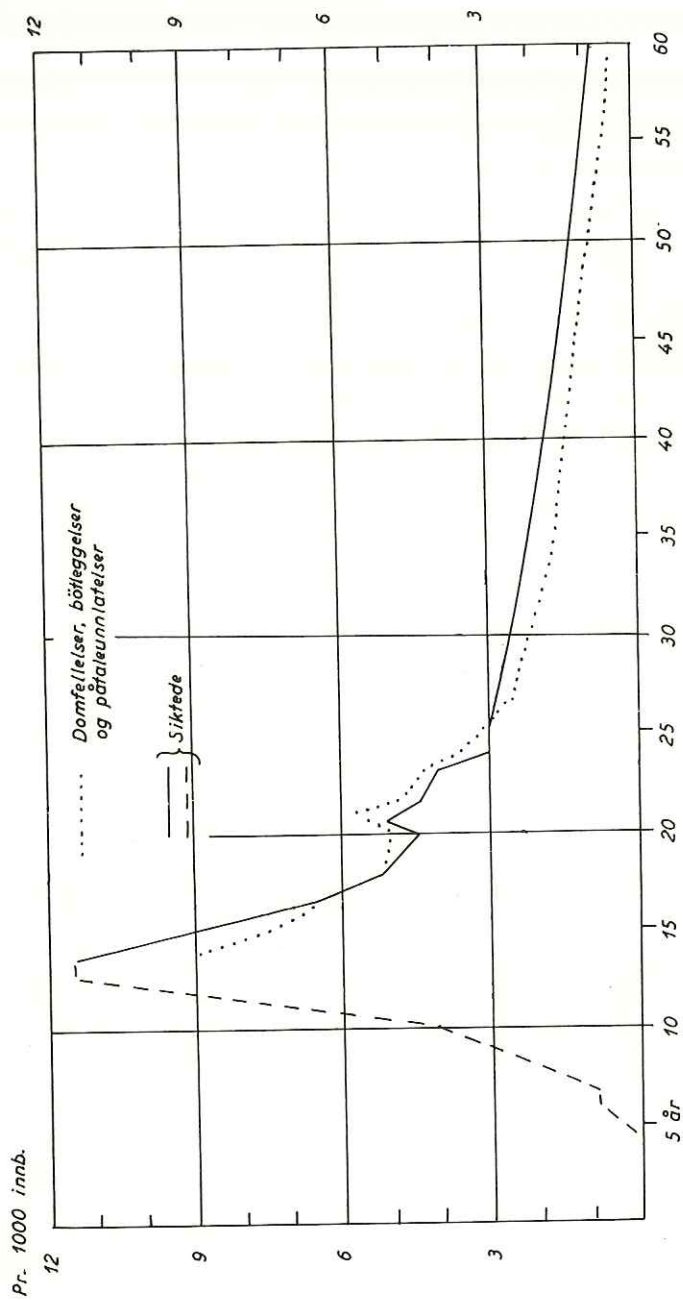


Fig. 4. Registrerte lovbrøtere pr. 1000 innbyggere i ulike alderklasser 1957.

årene som fulgte har det ikke sjelden hendt at en tilbakefallsforbryter midt i sin kriminelle løpebane har fått en ny sjanse i form av betinget dom. Jeg finner ikke grunn til generelt å reise kritikk mot den praksis som her er innført overensstemmende med lovendringen. Dog vil jeg ta forbehold når det gjelder desiderte voldsforbrytere som gjentatte ganger angriper fredelig folk. Når det ellers skal treffes foranstaltninger overfor en tilbakefallsforbryter, vil stundom situasjonen være blitt så endret når saken kommer for retten, at dommeren ser en mulighet for den domfeltes tilbakeføring til samfunnet ved å hjelpe ham til å redde seg i land på egen hånd ved ærlig arbeide om han nu tar seg sammen. Men griper så domfelte ikke den siste sjanse, bør han ha grunn til å forutse desto skarpere justis ved nytt tilbakefall. Dette stemmer også overens med britisk rettspraksis, som synes rasjonelt begrunnet.

Mer tvilende stiller jeg meg til de mange betingede dommer som forekommer overfor unge som uanfektet fortsetter serieforbrytelser mens etterforskningen pågår og til de mange betingede fellesdommer ved tilbakefall i prøvetiden for en betinget dom, overensstemmende med den nye regel i strl. § 53 nr. 2 c. Her må domstolen ta i betraktning at det kan dreie seg om en ny vaneforbryter *under utvikling*, og det er noe helt annet. Da kommer det samme samvittighetsspørsmål opp som jeg allerede har talt om da jeg overveiet påtalemyndighetens økede bruk av påtaleunnlater. Det forekommer meg ved lesingen av mange rettsavgjørelser at enkelte dommere ikke legger synderlig vekt på lovens krav om at det skal »særlige grunner« til for å berettigge bruken av en ny betinget dom i prøvetiden. At fullbyrdelse av dommen ikke er nødvendig for å avholde siktede fra å begå nye straffbare handlinger, synes meg også i mange av de tilfelle jeg har sett nærmest å fremtre som en nokså tom talemåte, uavhengig av positive kjennsgjærninger.

Uten å legge for stor vekt på residivstatistikken⁷⁾ kan jeg nevne at tilbakefallet i prøvetiden for menn som var dømt til betinget fengselsstraff i 1949 viste vel 10 prosent og i 1951 12,5 prosent. Hvorledes tilbakefallet stiller seg i de senere år med den betydelige øking av betingede dommer vet jeg ikke. Oppgaver foreligger ikke. Men jeg kan nevne at tilbakefallet i prøvetiden er størst blant de yngste lovovtrederne. Deler man nemlig opp i aldersgrupper, viser det seg at tilbakefallet er helt oppe i 30 prosent for de betinget dømte under 21 år. Det må stille seg noe tvivlsomt om den rene »laissez-faire-attitude« fra myndighetenes side er forsvarlig når den praktiseres i et slikt omfang som nu og når en tar de senere års endring i kriminalitetskurven i betraktning.

Vi som gjennom årenes løp har holdt på den oppfatning at det ikke er så avgjørende for kriminalitetens utvikling om straffutmålingen er mer eller mindre streng, pleier å føre i marken den

argument, at det viktigste er ikke straffens størrelse, men *viss-heten* om straff, og vi tenker da på betydningen av at straffbare handlinger blir oppklart. Men bør vi ikke spørre oss selv: »Hvilken betydning har så vissheten om at man ikke blir straffet uansett om man blir faket?»⁸⁾ Jeg tror ikke vi skal undervurdere betydningen av at det blir *alminnelig* å gi betinget fellesstraff i h. t. strl. § 53 nr. 2 c. for nye overtredelser i prøvetiden, og det til og med om den nye handling inntreffer meget snart etter den første dom.

Jeg tar noen få eksempler fra min samling:

En 22 år gammel telefonmontør stjeler gullringer fra en kuffert som han kommer over på et værelse hvor han har installasjonsarbeide. Han får fellesdom på 75 dagers fengsel betinget, idet retten innbefatter i straffetiden en dom på 30 dagers fengsel betinget som han hadde fått for bilbrukstyveri 3 måneder i forveien. Retten betegner det å stjele fra et værelse, hvortil montøren i stillings medfør har fått adgang, som leilighetstyveri og regner ham tilgode at han ikke stjal hele kuffertens innhold. Mange dommer av denslags, og især da med sådan begrunnelse, tror jeg vil sette spor etter seg, — og det er blitt endel etterhvert.

En tyveåring, som har 2 påtaleunntelser og en betinget dom for en serie grove tyverier, bilbrukstyverier og promillekjøring, får ny betinget fellesdom etter § 53, 2 c. for et nytt innbrudd og et nytt biltyveri, henholdsvis 3 og 4 måneder etter siste dom.

En annen tyveåring med 3 påtaleunntelser får en betinget dom på 5 måneder konvertert til 6 måneder betinget for to nye innsnikelsestyverier et halvt år senere.

Jeg kunne fortsette med mange eksempler. Dog kjenner jeg bare et par tilfelle hvor siktede *to ganger* får »påbygget noen måneder« i tillegg til den opprinnelige betingede dom som påskjønnelse for nye tyverier i prøvetiden. I ett av disse tilfelle anføres i en sluttelig ubetinget dom at siktede forklarer sin kranke skjebne med at han i ung alder er blitt behandlet så lempelig at han ikke har fått tilstrekkelig forståelse av de alvorlige forbrytelser han har gjort seg skyldig i.

Vanskeligst er tilfellene hvor den siktede er så ung at han til tross for at han ved en serie straffbare forhold viser seg å være en iherdig tyv, ikke antas å kunne anbringes på arbeidsskole. I Oslo byrett hadde vi i sommer en 18 år gammel tyv som året før hadde fått påtaleunntelse etter barnevernloven for en serie forbrytelser. Nu sto han siktet for 41 — en og firti — bilbrukstyverier, fire grove tyverier og fire forsøk herpå, fire simple tyverier og ett tilfelle av fyllekjøring. Retten satte straffen til 9 måneder betinget, idet den i skjerpene retning la vekt på at han hadde

forgått seg påny en måned etterat han var kommet under forfølgning for sin straffbare virksomhet. Men klausulen er ellers den samme: »Da hverken hensynet til den alminnelige lovlydighet eller hensynet til å avholde ham fra nye straffbare handlinger gjør det påkrevet å fullbyrde straffen, bestemmes det at den skal utsettes.« Som nærmere begrunnelse for den optimistiske prognose anfører retten at de 54 forbrytelser ser ut til å være »skjedd i to raptusser, og at handlingen har skjedd i anfall av kåthet i samråd med likesinnede kamerater.« — Jeg medgir at retten var i en vanskelig stilling. Lovens spesielle vilkår for å anvende arbeidsskole overfor atten-åringen forelå neppe. Retten må ha følt seg magtesløs på samme måte som barnevernet ved den tidligere anledning. Men farlig virksomhet driver våre domstoler på den måten, især da en sådan praksis lett kan komme til å få en konvensjonell stadfestelse i den løpende saksbehandling. Det begynner å bli nokså mange eksempler etterhvert.

Da den svenske riksdagen på forsommeren innførte visse skjerpninger i reglene om »den villkorliga domen«, gjorde lovkomitéens ordfører, borgmästaren Olav Rylander noen bemerkninger som også kan ha adresse til oss:

»Man har sagt till ungdomarna att om de inte sköter den villkorliga domen kan den bli förverkad. Men alla ungdomar vet nu för tiden, att det inte är tal om att den villkorliga domen för en ung person förverkas, i varje fall inte första gången. Man dömer särskilt unga människor villkorligt både två och tre gånger, och det har väl i viss mån bidragit till det vanrykte som den villkorliga domen kommit i.«

Har man fulgt med i den kriminalpolitiske debatt som i de senere år har forekommet i forbindelse med de forskjellige skandinaviske reformforslag, vil man være oppmerksom på at spørsmålet om hvorledes den betingede dom skal plaseres i systemet har ført til en ublodig liten nordisk krig mellom tre professorer — nemlig dansken v. Eyben, svensken Ivar Strahl og vår Johs. Andenæs.⁹⁾ Det dreiet seg nærmest om domstolene bør betrakte valget mellom betinget og ubetinget dom som et alminnelig straffeutmålingsspørsmål, eller som et rent prognoseproblem. Bør konvensjonelle straffeutmålingshensyn, såsom generalpreventive betraktninger og hensyn til likhet i rettshåndhevelsen spille noen rolle? *Strahl* mener nei. Han vil at valget bare skal baseres på en begrunnet fremtidskalkyle, ikke på vurderingen av de allerede foreliggende fakta.

Andenæs vil ikke her følge sin svenske kollega. Selv om man prinsipielt holder på behandlingshensynet, mener Andenæs at man ikke kan bortse fra likhetsprinsippet. Om to gjerningsmenn har begått likeartede forbrytelser og både grovhet og subjektiv skyld er den samme for begge, men den ene kommer fra et godt miljø og derfor har gode sjanser for å klare seg uten reaksjon,

mens den annen kommer fra et dårlig miljø og derfor ikke har samme sjanse for å klare seg, skulle man da ikke gi sistnevnte den samme sjanse som den første? Andenæs mener det er nødvendig.

Von Eyben¹⁰⁾ tar et mellomstandpunkt: For førstegangsforbryteren spør han ikke om prognosen er ugunstig, men om den ved betinget dom er ugunstigere enn ubetinget. Man skal i alminnelighet bare kunne *tilstå*, ikke *nekte* å gi betinget dom av individuelle grunner, sier han. I første omgang mener v. Eyben at betinget dom må kunne baseres på opplysning om det som faktisk har passert, — uten altså å la en tvivlsom prognose hindre det, bare prognosen ikke er ugunstigere enn hvis der blir gitt ubetinget dom. Men avgjørende generalpreventive betenkeligheter vil alltid kunne hindre bruken av betinget dom. Når det i *annen omgang* blir reist spørsmål om betinget dom, må det *særlige* individuelle forhold til som kan indisere et nytt forsøk.

At generalpreventive betenkeligheter hos oss faktisk vil kunne stille seg i veien for bruk av betinget dom, selv om prognosen er god, følger av lovens ord. Og det er heller ikke tvil om at der på det grunnlag hos oss er etablert enkelte temmelig ufravikelige konvensjoner. Jeg tenker naturligvis først og fremst på promillesakene og overtredelse av mil. strl. § 34. Men også saker angående vold mot politiet kommer i samme henseende i en særstilling, — især om man ser på domspraksis i slike saker sammenlignet med domspraksis når det gjelder vold mot andre personer.

Jeg finner det nu beleilig å avlegge Høyesterett en visitt. Og da passer det å ta utgangspunkt i en uttalelse fra en kjent, nu avdød sorenskriver. I en dom i januar måned over en 21 år gammel yrkesskoleelev som en aften hadde fulgt etter en yngre ånds svak kvinne og gjentatte ganger hadde slått henne i bakken med skade til følge (strl. § 229), ga sorenskriveren under tvil en betinget dom. Dommen omfattet også noen grove tyverier og et bilbrukstyveri. Dommen som lød på 6 måneder betinget, med en prøvetid av 5 år, tilsyn og særvilkår, ble nærmere begrunnet slik:

»Retten har vært i meget sterk tvil om den i dette tilfelle skal anvende betinget dom. Hensynet til den alminnelige lovløydighet gjør det etter nærværende retts mening ytterst betenkelig å anvende betinget dom for forbrytelser som må karakteriseres som rene utslag av brutalitet. Behovet for beskyttelse av den fredelige »sagesløse« person mot overfall av rene »bøller« burde etter nærværende retts oppfatning veie like tungt som det krav som politiets tjenestemenn har på domstolenes beskyttelse. Men retten oppfatter Høyesteretts praksis derhen at det krav den »sagesløse« har på rettens beskyttelse, ikke er til hinder for å anvende betinget dom, hvis domfeltes personlige forhold tilsier det, se f. eks. H.R.D. Rt. 1957 s. 1071.«

Jeg tilføyer at den unge mann det her gjaldt et år i forveien hadde fått påtaleunntatelse for flere grove tyverier og bilbruks-tyveri. Motivet til overfallet på den åndssvake kvinne som siktede visste var åndssvak og ute av stand til å dra omsorg for seg selv, karakteriserer retten som »ren skjær ondskap, »hvis man som politiet og de sakkyndige godtar siktedes påstand om at det ikke lå noesomhelst seksuelt motiv bak overfallet.«

Vi ser altså at Høyesteretts praksis, særlig i betraktning av den oppsiktsvekkende dom av 1957 som sorenskriveren nevner, synes å skape en tradisjon som kanskje kan utvikle seg til en konvensjon. Jeg skal for å illustrere det, nevne et par andre underrettsdommer som går i samme retning.

Jeg har bl. a. festet meg ved en byrettsdom som ble avsagt i slutten av mai måned i år over en 22 år gammel sjømann som en dag i april måned på gaten overfalt en ham ukjent person som hadde irritert ham, og slo ham i bakken med en voldsomhet som har ført til en livsfarlig og betydelig invalidiserende legemsskade. Offeret har fått talebesvær, dobbeltsyn og bl. a. forstyrrelser i sin kropslige bevegelighet. Forholdet ble henført under straffelovens § 229, 3. straffealternativ. Senere samme aften som overfallet fant sted ble sjømannen arrestert og gjorde da noen motstand og slo til en politikonstabel med knyttet hånd og traff i høyre skulder. Det er intet opplyst om at slaget var kraftig eller at konstabelen fikk noe mén eller synderlig ubehag av det. Forholdet ble henført under strl. § 127. Straffen for begge forbrytelser ble 6 måneder. 90 dager herav ble utmålt for legemsbeskadigelsen, og fullbyrdelsen gjort *betinget*.¹¹⁾ For motstand mot politiet ble han tildelt de øvrige 90 dager som »under hensyntagen til den foreliggende praksis«, heter det, ble gjort *ubetinget*. Her er, synes jeg, høyesterettsdommenes tradisjonsskapende evne demonstrert på en nesten humoristisk måte. Dermed har jeg ikke villet kritisere domstolenes oftest strenge holdning når det gjelder forbrytelse mot strl. § 127, men den meget milde holdning overfor voldsforbrytere kan jeg ikke forsone meg med.

Den høyesterettsdom av 1957 som min sorenskriver nevnte som eksempel forkastet med 3 mot 2 stemmer påtalemyndighetens anke over en lagmannsrettsdom som hadde satt straffen for en 24 år gammel tidligere straffet voldsforbryter til 120 dager betinget, da han nu ble dømt etter strl. § 229. Handlingen var beskrevet således: Han hadde til tid og sted som nærmere beskrevet, utenfor et ungdomslokale eplet seg inn på en annen ung mann og slått til denne så han falt bakover og slo seg i hodet mot den islagte bakken, — hvorpå han løftet sin motstander 30—40 cm. opp fra bakken og slapp ham ned igjen, hvilket for offeret hadde til følge hjernerystelse, bevisstløshet, sykehusopphold i 4 døgn og ytterligere arbeidsudyktighet i 14 dager. Etterat retten har konstatert en rekke straffskjerpene omstendigheter, legges

det vekt på at domfelte er reist til Sverige for å bosette seg der med sin familie, at han etter siste forbrytelse (som ved Høyesteretts pådømmelse lå snart 2 år tilbake i tiden) synes å ha skikket seg bra og at det er fare for at domfeltes plan om å skaffe seg en eksistens for seg og familien i Sverige kan bli ødelagt om han må sone.

Senere har Høyesterett etter min mening gått ennu et skritt videre m. h. t. liberalitet overfor bøller som nøyer seg med å overfalle »sagesløs person«. Jeg sikter til en dom som ble avsagt så sent som i september 1958. Det var en ransmann på 20 år denne gang, som slo ned en dame bakfra med en flaske for at han og hans kamerat skulle skaffe seg penger til fortsatt rangel. Han var ikke beruset ved anledningen. Flertallet i Høyesterett (3 mot 2) som endret forhørsrettens ubetingede dom til betinget, la vekt på en uttalelse fra et vernelag som trodde at domfeltes handlinger ikke skyldtes noe forbrytersk sinnelag, men tankeløshet (!). Det ble også lagt vekt på et brev fra foreldrene som så med adskillig optimisme på sin tankeløse sønns fremtid.

Når vernelagsfolk med held og dyktighet opptrer som forsvarere og oppnår betinget reaksjon, pleier de å betegne resultatet som »kriminalforsorg i frihet«. I et tilfelle som det refererte er det imidlertid ikke tale om forsorg. Bare om frihet. Dommen fremtrer ikke som utslag av behandlingssidéen og basert på forsvarlig fremtidskalkyle. Det er en judisiell benådning. Dermed vil jeg ikke ha sagt at en slik benådning ikke etter omstendighetene kan være på sin plass. Men den må da avskrelles fraseologien. Den er et utslag av det norske »laissez-faire-system«, og må forsvares som sådan.

Jeg frykter for at voldsforbrytelser av alvorlig karakter for tiden altfor ofte fører til betinget dom. Det avses imidlertid undertiden i slike saker dommer på betinget frihetsstraff kombinert med ubetinget bot, og med klekkelig erstatning til fornærmede som særvilkår. Det synes i flere tilfelle som jeg har sett å ha vært en god løsning. Oppreisning til fornærmede bør også i dertil egnede tilfelle komme på tale i langt større utstrekning enn nu er tilfelle.

Om straffutmålingen i snevrere forstand vil jeg ikke si meget ved denne anledning — spesielt da ikke om den dogmatiske begrunnelse som blir gitt for denne del av rettspraksis. Det foreligger også så mange divergerende betraktninger fra kriminalisthold i løpet av de senere år om hvilke rasjonelle og hvilke irrasjonelle faktorer som fører til domsutslagene og hvilke som bør og hvilke som ikke bør få spillerom. I Skandinavia har vi jo hatt talsmenn både for generalprevensjonens og for individualprevensjonens

supremati. Vi har *P. Kjerschows* og *Hartvig Nissens* innlegg på den ene side og *Håkon Sunds* og *Johs. Andenæs'* på den annen. Vi har den Schlyterske Strafflagberedningens nokså ensidige fremhevelse av det individuelt hensiktsmessige i sitt utkast til »Skyddslag« og på den annen fløy møter vi Straffelovrådets nærmest neo-klassiske standpunkt som slutter seg til Andenæs' klare påvisning av at iallfall vår straffelov bygger på både general- og individualpreventive synspunkter og på rene gjengjeldelses-synspunkter.¹²⁾ I linie med v. Eybens domsanalyser er Andenæs oppmerksom på at både *rasjonelle*, *tradisjonelle* og *konvensjonelle* momenter spiller inn ved dommeravgjørelsene og i den forbindelse også *emosjonelle*, hva Andenæs for øvrig ikke finner grunn til å ta avstand fra. Tvert imot fremholder han at »siden dommeren stort sett reagerer følelsesmessig omtrent som andre samfunnsmedlemmer, fører en straffutmåling ut fra følelsen av hva som er rimelig straff til at straffen stort sett kommer til å stå i overensstemmelse med almenhetens rettsfølelse, noe som utvilsomt er av betydning for rettens autoritet og folkeoppdragende betydning.«

Jeg lar alle disse prinsipielle betraktninger stå ved sit verd. Vi vet fremdeles svært lite både om straffens reelle funksjon i samfunnslivet og om hvilke synsmåter vil seire i utviklingens medfør, selv om mange av oss nok kan tenke seg at fremtidslinjen vil forme seg som en fortsatt streben mot sikrere prognose og bedre muligheter for individuell rasjonell behandling. De stadig mer tolerante straffutmålingsbetraktninger som vi møter i dommene gjennom de de siste 50 år skyldes saktens ikke bare emosjonelle faktorer, men også en viss rasjonelt begrunnet mistillid til de gjeldende repressive metoder og en behersket tillid til de kommende behandlingsmessige.

Domstolenes og påtalemyndighetens åpenbare sabotering av straffelovens forvaringsinstitutt må vel ses under denne synsvinkel. Som bekjent er forvaringsdommer blitt en raritet, og unnlates brukt uansett lovbestemmelsens imperative form og uaktet den av retten skal håndheves *ex officio*. Ved en lagstol finner vi at § 39 a nr. 1 alltid ledsages av en betraktning som det etter omstendighetene skal et studium til å forstå. Det heter i domspremissene at § 39 a ikke kan anvendes i det foreliggende tilfelle fordi retten ikke har »funnet tilstrekkelig grunn til å anta« at domfelte, som har gjort seg skyldig i flere av de farligere forbrytelser som loven regner opp, vil komme til påny å begå nye forbrytelser av samme slags. Men begrunnelsen er den samme selv om retten i neste periode overensstemmende med lagrettens kjennelse konstaterer at sikringsbetingelsene foreligger, m.a.o. at tilbakefallsrisikoen er til stede like fullt.

Ved en annen lagstol har jeg forstått at det nærmest er tabu å nevne strl. § 39 a — iallfall neglisjeres den fullstendig.

Og domstolenes reaksjon mot en så ensidig repressiv og kriminalpolitisk uheldig lov kan jeg forstå.

Går det nu i vår fremtidige lovgivning etter Fængselsreformkomiteens¹³⁾ ønske vil det vel bli til at hvor tilbakefallsrisikoen ved grovere forbrytelser er overhengende, enten det nu gjelder en psykisk defekt eller en »normal« men vedvarende kriminell, blir det å dømme til sikring på relativt ubestemt tid, hvorved straff utelukkes. Sikringen forutsettes da alltid begynt i anstalt. Det bør da ikke bli *administrasjonen* som får å bestemme når domfelte skal gå over til sikring i friere former eller om den sikredes overføring fra sikringsanstalt til fengsel. Spørsmålet er viktig fordi en reform i den retning — hvis ikke avgjørelsen om løslatelse etter dansk mønster legges til domstolene — vil trekke flere konsekvenser etter seg. Kontroll ved bruken av sikringsmidler i det enkelte tilfelle, vil vel således — om det bærer i den retning jeg har antydnet — i det vesentligste komme til å ligge under Stortingets sivilombudsmann, ikke under domstolene. I realiteten vil da sikkerhetsgarantier som naturlig, tradisjonsmessig og rasjonelt burde hevdes av våre domstoler, bli overført til nasjonalforsamlingens ansvarsområde. Dette er konsekvenser som hittil tør være lite overveiet. Jeg går ikke her nærmere inn på spørsmålet da det jo egentlig ligger utenfor mitt emne.

Når det gjelder straffutmålingspraksis, har det lenge vært de *korte frihetsstraffer som kritikken mest har beskjeftiget seg med*. De har vært betegnet som de uheldigste utslag av »takst-systemet« idet de bare fører til at lovovertrедeren venner seg til og kanskje forsoner seg med fængselscellen. Til denne kritik stiller Johs. Andenæs seg nokså negativ idet han mener at disse dommene danner et nødvendig og også nyttig ledd i straffesystemet. Derimot mener Hurwitz¹⁴⁾ at vi ikke har lov til å akseptere ett som han mener uheldig straffmiddel som uunngåelig. Man må stadig søke etter nye utveier til å innskrenke dets anvendelse. De forberedende rapporter til et kriminalistseminar som skal holdes i Strasbourg i neste måned, er på samme måte gjennomgående kritisk innstillet overfor de korte fængselsstraffene, og en av dem som har skrevet en slik rapport, professor Karl Peters fra Münster, sier at det å finne seg i de korte frihetsstraffene er utslag av en »esprit d'apathie«. Han prøver å vise at det går an å finne andre og bedre alternativer. Samtidig viser han statistisk at straffer på 90 dager og mindre utgjør 2/3 av alle fængselsstraffer i Tyskland, 7/10 i Schweitz, men bare vel en halvpart i Østerrike, hvilket da også skulle være for meget.

Det vil kunne interessere dommerne å høre at det ikke forholder seg som man skulle tro at korte frihetsstraffer dominerer billedet ennu sterkere i vårt land. Tvert imot. En tabell jeg har fått fra Statistisk Sentralbyrå viser at straffer på 21—90 dager hos oss utgjør 46,7 % av samtlige fængselsstraffer i 1957. Og

ennu mer overraskende er det at prosentsatsen har avtatt forholdsvis jevnt gjennom årenes løp etter 1923—1934, da den varierte mellom 67 og 70. En så liten anpart av fengselsstraffene som i 1957 har ikke disse korte straffene tidligere utgjort.

Personlige betraktninger for eller mot korte frihetsstraffer vil jeg ikke føye til disse faktiske opplysninger. Men jeg kan nevne at den danske riksadvokat har meddelt meg at man i Danmark i stor utstrekning og med betydelig utbytte bruker korte heftestramfer — f. eks. på en eller to uker — overfor unge biltyver som blir knepet for annen gang. Første gang slipper de gjerne med påtaleunntatelse eller betinget dom.

I Tyskland brukes i tilsvarende tilfelle korte opphold i *Jugend-arrest* under en ungdomsdommers tilsyn og ledelse. Det er delte meninger om gavnligheten av denne refselsmetode, som ikke regnes for straff og ikke tillegges iterasjonsvirkning. Jeg har møtt tyske dommere som lovpriser metoden. Andre fremstående jurister — bl. a. Generalbundesanwalt Dr. Max Güde i Karlsruhe — har under samtale vi har hatt om Kurtzeitarrest uttalt seg temmelig uforbeholdent *mot* hele systemet.

Før jeg avslutter min utredning bør jeg kanskje også si et par ord om straffutmålingen i de tilfelle hvor det dreier seg om de strengeste reaksjoner, altså dommene i drapssaker. Man vil av høyesterettsdommene se at de individuelle faktorer tillegges en særlig stor rolle, spesielt da alt vedrørende motivdannelsen forut for ugjerningen, psykiske avvikelser, miljøskader¹⁵⁾ o.s.v. Men individuelle fremtidskalkyler overveies lite. Ellers er det jo fremfor alt når det gjelder kriminalitet som etter straffeloven normalt skal medføre langvarig opphold i fengselsanstalt at de mer moderne strafferettsskoler (Den positive skole og »Défense Sociale«¹⁶⁾) krever observasjon for å peile det individuelle behandlingsbehov. Når det nu gjelder drapssaker, finner våre domstoler ikke dette så nødvendig av hensyn til straffutmålingen. Og det synes jeg er rimelig. Det viser seg jo nemlig at drapsmenn så å si aldri residiverer. Drapsmenn begår fremfor alt *aldri* et nytt drap etter soningen. Og også annen kriminalitet forekommer ytterst sjelden. Av 124 drapsmenn, dømt her i landet i løpet av årene 1936—1954 vites bare fem å ha gjort seg skyldig i ny legemskrenkelse. På den tid han utførte drapet var han utilregnelig p.g.a. sinnssykdom.¹⁷⁾ Når det gjelder sjalusidrap av ektefelle eller seksualpartner og lignende drap p. g. a. andre personlige konflikter, viser det seg særlig tydelig hvilken rolle drapsmannens individuelle forhold og forutsetninger spiller for straffutmålingen.¹⁸⁾ Der finnes alle variasjoner fra 1 års fengsel betinget for forsøk opp til livsvarig ved overlagt drap.

	År:
Rt. 1926 s. 585 — Hustrudrap	15
Rt. 1931 s. 814 — Forsøk på drap overfor seksualpartner	2½
	2½ + 6 års
Rt. 1935 s. 266 — Forsøk på hustrudrap	sikring
Rt. 1948 s. 992 — Drap av kjæreste	12
Rt. 1949 s. 1000 — Drap av seksualpartner	12
Rt. 1951 s. 748 — Hustrudrap med overlegg	livsvarig
Rt. 1951 s. 1166 — Forsøk på drap av seksualpartner	1 — betinget
Rt. 1954 s. 821 — Hustrudrap	6
Rt. 1957 s. 206 — Drap av seksualpartner	4

Vil man kunne anta at kursen på fullbyrdet hustrudrap og drap av seksualpartner holder på å stabilisere seg, f. eks. på 4—6 år? Hvis ikke må man konstatere at *her* er iallfall eksempel på at noen straffutmålingstradisjon eller takstsystem under hensyn til likhetskravet ikke eksisterer for en bestemt forbrytelseskategori. Og dog gjelder det her en kategori hvor det ikke er hensynet til den individualpreventivt formålstjenlige reaksjon som fremtvinger de mange varianter. Straffer man sjalusimorderen passelig strengt etter fullbyrdet udåd, er det jo ikke for å avverge at han fortsetter sin straffbare virksomhet. Det gjør han ikke i noe fall med mindre han da er sinnssyk. Mest er det vel for generelt å skape respekt for menneskeliv. Nå, — i og for seg forekommer det meg ikke så skjebnesvangert om domsutslagene varierer endel overfor slike menneskelige tragedier som sjalusidrapene alltid er. At de emosjonelle faktorer får gjøre seg ganske sterkt gjeldende her er i og for seg rett naturlig og neppe heller så farlig for den alminnelige fred og sikkerhet i samfunnet. Men variasjonsbredden ved disse avgjørelser er jo riktignok endel påfallende.

Derimot må jeg tilstå at straffutmålingen i underslags- og bedragerisaker volder påtalemyndigheten endel hodebry. Underslag av relativt små skattetrekk begynner å bli noe som påkaller generalpreventive tiltak, på samme måte som promillekjøring og overtredelse av den militære straffelovs § 34. Samtidig går straffutmålingen for store og tildels kjempemessige underslag i offentlig og privat bedrift stadig i retning av et mildere syn.

Før 1935 ble det ikke gitt betinget dom for underslag av fire-sifrede beløp. Fra 1937 ble det gitt betinget dom for kasseunderslag av 5.000 til 8.000 kroner. Underslag av femsifrede beløp fører til betinget dom i 1949. Men først fra 1954 passerer Høyesterett femtusenkrongrensens. (Jfr. Rt. 1954 s. 1113 og 1957 s. 825). Forutsetningen for betinget dom synes dog fremdeles i

slike tilfelle å være at vedkommende ikke har gjort seg skyldig i bestemte former for særlig graverende forhold, såsom offentlig tjenestemanns eller sakførers underslag av betrodde midler, og at vedkommende ikke har gått spesielt planmessig frem eller har brukt de stjalne midler til å tilfredsstille luksusbehov. Men i Rt. 1959 s. 139 har vi et tilfelle hvor en 45 år gammel offentlig tjenestemann får 1 år betinget for underslag av kr. 26.000,— som han hadde brukt til spill på Övrevoll.

For en kasserer som to ganger før har sluppet med betingelsesvis utsatt fullbyrdelse av straff for underslag, bedrageri og dokumentfalsk gir Høyesterett i 1958 for tredje gang betinget dom. Underslaget var da på over 24.000 kroner.

En disponent får ved Oslo byrett 3 års fengsel for å ha tilvendt seg over en halv million kroner ved planmessig fusk med regnskap og dokumentfalsk. Den nye løslatelsesregel i Fengselsloven vil halvere dommen. Jeg har beregnet at mannen i soningstiden tjener opp en inntekt på henimot kr. 28.000,— pr. måned.

En annen disponent er dømt til 9 måneders fengsel for å ha underslått omsetningsavgift til et beløp av ca. kr. 180.000,—. Også han vil kunne beregne at han har en utmerket dagslønn for den tiden han soner.

Individualpreventivt kan sikkert alle disse dommene forsvares med sterke argumenter. Men en viss likhetsvurdering vil jo måtte føre til at de mange tusen småhåndverkere og beskjedne arbeidsgivere av liknende art, som i et knipetak har underslått og senere etterhvert kanskje dekket skattetrekk for et par tusen kroner, må slippe med påtaleunntatelse eller domsutsettelse. Og hva blir det så med generalprevensjonen? Finansdepartementet og Skattedirektøren har reist alvorlige betenkeligheter ved en lemfeldig praksis, fordi det nu når alle mennesker er skatteinnfordrere ofte vil være noe av en tilfeldighet om underslag av skattetrekk og av omsetningsavgift blir oppdaget.

Jeg er ferdig med min problemstilling, og annet enn en problemstilling er ikke foredraget. *Bruker vi de muligheter som straffeloven gir oss?* I dette spørsmålets form ligger det visstnok underforstått at vi ikke på noen måte vil overdrive betydningen av disse muligheter. Straff er vel bare en brikke i det store spill som vi kaller kriminalpolitikk. Men vi må naturligvis være forsiktige med å avskrive straffelovens muligheter, så lenge denne lovgivningen selv regner med at den har noen.

Andr. Aulie.

HENVISNINGER OG ANMERKNINGER

Nr.	Side
1) <i>Stephan Hurwitz</i> : Nordisk Kriminalpolitikk, Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab (N.T.f.K.) 1957 s. 251, <i>Johs. Andenæs</i> : Strafferett, kriminologi og kriminalpolitikk (N.T.f.K. 1959 s. 107)	1
2) <i>Fengselsreformkomitéen</i> vil også gjerne ha avskaffet kombinasjonen straff + sikring. Vil ikke administrasjonen dermed få full rådighet over den tid en kriminell av farlig type skal sitte inne? Nu dømmes undertiden en drapsmann til livsvarig fengsel + sikring, trolig for å presisere at for tidlig eksperimentering med prøveløslatelse ikke må finne sted	1
3) Kfr. o.r.sakfører <i>K. Anker-Jensens</i> bemerkninger i diskusjon med v. Eyben om »juridiske strafutmålingsproblemer« i Dansk kriminalistforening i 1950. De Nordiska Kriminalistforeningarnas Årsbok 1950—1951 s. 21 flg. og høyesteretsdommer <i>Jesper Simonsen</i> i Svenska Kriminalistforeningen, D.N.K.Å. 1947—1948 s. 122 flg.	2
4) <i>Strafflagsberedningens Stultbetänkande</i> : Skyddslag (1956), er karakteristisk	3
Se også Örnulv Ödegård: »Legelig, psykologisk og pedagogisk behandling av lovovertrædere.« (N.T.f.K. 1952 s. 58 flg.)	
5) Oslo barnevernsnevnd har en kvote over tilgjengelige plasser på spesialskole, som til enhver tid er oppbrukt. Tross avgang og tilgang har nevnden alltid en venteliste på ca. 30 som er besluttet anbragt. I 1956 fikk 187 gutter påtaleunntatelse i Oslo mot at saken gikk over til barnevernsnevnden. 6 gutter kom på verne- eller spesialskole. Hvor mange av disse var over 14 og hadde fått påtaleunntatelse vites ikke. Se for øvrig Knut Sveri: Barnekriminaliteten, dens omfang, art og betydning (N.T.f.K. 1959 s. 132) .	5
6) Kfr. <i>Anders Bratholms</i> oversikt inntil 1951 i hans artikkel i Rt. 1952 s. 257 flg. For Danmarks vedkommende se professor v. <i>Eyben</i> : Forsorgsdomme og betingede domme, »Juristen« (1953)	9
7) Se <i>Bratholm 1.c.</i> og <i>Nils Christie</i> : Tilbakefall i Norge, N.T.f.K. 1956 s. 138 flg.	10
8) <i>Johs. Andenæs</i> : Almenprevensjonen — illusjon eller realitet, N.T.f.K. 1950 s. 103 flg. Se også hans tale ved Universitetets årsfest 2/9 1952: »Determinisme og strafferett«.	11
9) Se bl. a. diskusjonen i Dansk Kriminalistforening i 1950, D.N.K.Å. 1950—1951 s. 1 flg.	13
10) Foredrag på Den danske Dommerforenings årsmøte den 16. oktober 1953, inntatt i »Juristen« s. å. Se for øvrig v. <i>Eyben</i> i »Strafudmåling« (G. E. C. Gads forlag, København 1950) s. 196 flg.	14

- 11) Se for øvrig om oppdeling av dommen på en del betinget og en del ubetinget Rt. 1959 s. 237 16
- 12) Andenæs i N.T.f.K., 3. hefte 1958 s. 170 flg.
Se også v. Eyben »Strafudmåling« 1.c. s. 209—242 og 256—288.
Jfr. *Sitje* i Rt. 1911 s. 1 flg. og
Klingenberg i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1940 s. 378 flg. 18
- 13) Fængselsreformkomitéens innstilling 1956 s. 129 flg. og spesielt s. 129—140 19
- 14) De Nordiska Kriminalistföreningarnas Årsbok 1950—1954 s. 28.
Et visst grunnlag for optimisme når det gjelder behandlingsmulighetene ved korttidsstraff finner vi i *Karen Berntlens* og *Karl O. Kristiansens utredning* om »Mandlige arresthusfanger i Københavnens fængsler« (1955). Se videre Andenæs: Kriminalproflyakse, behandling og straff i Tidsskrift utgiven av Juridiska Föreningen i Finland (1954)..... 20
- 15) Statsadvokat *N. Parelius* i N.T.f.K. 1955 om den norske Høyesteretts straffutmålingspraksis i drapssaker 21
- 16) *P. Kjerschow* i Tidsskrift for Rettsvitenskap 1926 s. 212 flg. og i Rt. 1934 s. 1 flg.
Hartvig Nissen i Kriminalistforeningen »Forhandlinger ved Den Norske Kriminalistforenings ellefte møte.« (1935).
Marc Ancel: La défense sociale nouvelle (Paris 1954).
Paul Cornil: Les problèmes du droit pénal appliqué et les nouvelles tendances en la matière« (Revue de droit pénal et de criminologie, — 1951) og »Observation des délinquants« (samme tidsskrift i 1956).
Ivar Strahl: Rörelsen för Socialskydd. Svensk Juristtidning 1955 22
- 17) Cand. Psychol. *Ragnar Christensen* i N.T.f.K. 1956 s. 285 flg. ... 22
- 18) Om anvendelsen av den danske straffelovs »sindsbevægelsesbestemmelse«, § 85.
Se v. Eyben: »Strafudmåling« 1.c. s. 73—75 22